

MILAN KRMPOTIĆ: SKAMENJENE SVIRALE

Pjesnik je svojoj zbirci dao neobičan, poetski naslov: »Skamenjene svirale«. Metafora je ovdje sazdana na zgusnutom kontrastu i pretvorena u složeni simbol: svirala kao simbol slobodnog umjetničkog stvaralaštva, nespunosti osjećaja, veze s pašnjacima djetinjstva i svirkom pastira — skamenjenost kao svojstvo, kao kontrast, kao zaustavljeno vrijeme, kao sapetost betonom grada i soliterima bez duše. Skamenjena svirala asocira tugu i radost, razum i emociju. U tom je znaku čitava Krpotičeva poezija:

O radosti,
ne trgaj mi tako strasno grudi!
...
O ushite,
ne trgaj mi tako strasno grudi!
...
O srećo,
ne trgaj mi tako strasno grudi!

Plava simfonija

Krmpotičeva je poezija nabijena emocijama. Gotovo bi se moglo reći da je ta poezija čisti osjećaj, toliko snažan da pjesniku donosi fizičku bol. Krmpotić je »otkriven« pjesnik, on prodire do dna svoje intime strasno, razgoličeno i iskreno.

Zbirka je podijeljena u nekoliko ciklusa: »San«, »Kriolo moga djetinjstva«, »U mom kraju«, »Moć divljine«, »Kruna gorske kose«, »Kamena kugla«, i »Kotači dana«. Ta podjela slijedi tematiku i osvjetljenje, okrenutost pjesnika intimi i svakodnevnom životu.

»San« je ciklus pjesama o snovima i nadama:

O Bože,
što sam to noćas sanjao?

San

Prošetaj malo kroz moju samoću,
uspavaj tugu valovima kose
dok čedno budem brodario noću
sanjama koje tvoje tijelo nose.

Prosanjana sreća

U tom ciklusu osjećaji su puni strasne radosti, raspoloženja »na pragu života«, ali i melankoličnih tonova, znakova doživljavanja života u njegovoj punoći i protesta protiv civilizacije, koja čovjeka sapinje i ukroćuje:

Sa pupkovine srca
dva bića u život poletjela.

Dva bijela labuda
dva siva sokola
dva vuka neukrotiva
urbana stupica sapela.

Početak puta

U »Krilu mog djetinjstva« susrećemo motive koji su u našoj poeziji vrlo česti: povratak u djetinjstvo, ljubav prema majci, uspomena na prijatelje iz dječaćkih dana. Raznježenog pjesnika u istom ciklusu pjesama ispunjava kontrastna slika: strgana žica tambure, nekošene livade, buka velegrada i tuga solitera. Sve više naziremo Krmpotićev doživljaj vremena u kojem je naglo prekinut jedan patrijarhalan, ustaljen način života, a čovjek gurnut u prozaičnost motora i betona, strojeva i solitera. Pa ipak, to vrijeme i tu zemlju Krmpotić voli takve kakvi oni jesu:

Pozvaše me u ovu pustoš
vrletnu,
da se ispunim sobom
rastrganim kroz stoljeća,
združujući joj samoću
nesmiljenog vremena
u kojem živimo.

Posna zemlja krivoputska

Ima tu dosta ponavljanja motiva naše starije i novije rodoljubne poezije isprepletene socijalnom problematikom, koju pjesnici osobito jako dožive u naglom prijelomu sa životom na selu i djetinjstvom koje nam se uvijek čini lijepim i poetičnim, čistim od briga, strahova i mržnji. Ali u pjesnikovoj identifikaciji s prošlošću posne krivoputske zemlje očituje se sva tragika spoznaje o potrazi za kruhom i robovanju tuđoj zemlji, dok vlastita vapije za rukom »seljaka, pečalbara i ratnika«. Stari motivi, prošavši kroz filter pjesnikove duše, dobivaju nov lik, a toplina osjećaja prožima nas u identičnom doživljaju i vlastitog djetinjstva, i ljubavi prema rodnom kraju, i ljubavi prema domovini.

Ciklus »U mom kraju« okrenut je pejzažima, konkretnim i živim: velebitski kamen, ribarska barka, čempresi, pijesak, zavjetne crkve i hodočašća. Iako je u prvom planu slika koja ima karakter stanovite statičnosti — nečega svevremenog — Krmpotić akcent stavlja na doživljaj tog pejzaža, koji nije nikad izoliran od senjskog i podvelebitskog čovjeka.

»Moć divljine« ispunjena je impresijama lovca s njegovih lovačkih pohoda. Strasti lovca suprostavlja Krmpotić ljubav prema netaknutoj prirodi. Slika životinja koje su ubijene ili »osuđene« na smrt, Krmpotića potiče na bujicu osjećaja:

Zavidim ti
o ljepši od mene,
od mene divljiji,
prirodniji, ponositiji,
od ljubavi plahovitiji,

od djeteta čedniji,
kada krvlju
blagosloviš čizme moje
u samrtnom hropcu
umirući,
prokleta lovačko srce
pokoru kajanja
zvonit će u meni
naričući.

Srndać

»Kruna gorske kose«: pjesme šumi, drvetu i drvosječi. Nazočnost socijalnih elemenata i snažan doživljaj tragike šumskoga radnika. Protest protiv uništenja šume i čovjeka. Stihovi ovog ciklusa puni su potresne snage:

Kad se kući ko invalid vratim,
ko što se uvijek vraćaju sjekači,
kako takav da ti brige skratim,
kako ćeš me u srcu pronaći?

Želit ćeš me u mirisu sijena.
U večeri prazne ti ćeš znati:
ispila me moja prava žena
šuma, moja batina i mati.

Meditacije drvosječe

»Kamena kugla« obilježena je potiskivanjem emocija i naglašavanjem refleksije. Tu se smiruju pjesnikove strasti, a osjećaj sazrijeva i jača:

I gle: ja sam jači
od tebe, tog trnja što te grebe
i vriske crijeva iz prašine života.

Spoznan na kamenu

Naplodio srce oblak tuge
sjemenom što na spoznaji klije:
da bez kiše
žetva plodna nije,
da bez ognja
ni sunce ne grije,
da po noći
i zora miriše.

...
Namirisani tugom,
most od života do želja,
bremeniti,
titra nadom.

Tuga

Ja mrvim stiskom prezira
grlo stravičnih pitanja

Otuđena jabuka

U »Kotačima dana« upoznajemo Krmpotića kao modernog intelektualca-pjesnika. Tu su razmišljanja o čovjeku, njegovim slabostima i jakostima, smrti i besmrtnosti. Tonovi su pretežito pesimistični, obilježeni strahom od

života i smrti, razorenošću snova i maštanja, mislima o trnovitosti života i njegovoj besmislenosti:

Kotači dana koturaju vrijeme.
Ka smrti juriš kroz sljepilo vječnosti,
lažnim sjajem lickaš male teme
po stubištu tvoga društva krème,
dok vječnost crna,
bliža neg daleka,
rakom života
tebe hladno čeka.

Kotači dana

* * *

U pjesmi »Spoznan na kamenu« Krmpotić je zgusnuo i svu složenost svoje strastvene poetske duše i svu prisutnost svojih osjećaja s osjećajima bližnjih i bit svojih životnih stavova: čovjek je spoj tijela i duha, smrtnog i besmrtnog, grubog i nježnog, lijepog i ružnog. Pjesnik život oko sebe doživljava na neobičan, čudesan i bolan način jer snagom svoje sposobnosti identifikacije prerasta u svako biće, svaki predmet, svaku sliku, dajući im svoju dušu i primajući njihovu u sebe.

...
i postajem srce,
rascvjetano i ranjeno.
Postajem nebo,
plačno i užareno.
Postajem čovjek, graditelj i pjesnik.

Spoznan na kamenu

Osnovna crta Krmpotića čovjeka i pjesnika, koja se kao crvena nit provlači »Skamenjenom sviralom«, jest sposobnost uživljanja. Pjesnik je osjeća kao dar i teret, kao neko čudesno svojstvo koje ga uzbuđuje, razapinje i muči. Zbog te sposobnosti osnovni je pjesnikov osjećaj duboka ljubav. Iako »Skamenjene svirale« imaju samo jednu ljubavnu pjesmu (Prosanjana sreća), zbog tog dubokog osjećaja prema čovjeku, prema majci, prema djeci, prijateljima, djedu, drvosjeći, seljaku, ribaru, hodočasniku-grešniku, tovarašu, siromahu, drolji i prostitutki, čovjeku svoga kraja, crncu u Africi i starcu što u dalekoj Aziji bere škrtu rižu, zbog svih tih toplinom osjećaja opjevanih likova, Krmpotić je čisti lirski pjesnik.

Njegov je lirski doživljaj komponiran na tragici kontrasta između dobra i zla, ljepote i ružnoće, prolaznosti i neprolaznosti, proze i poezije.

Dva bijela labuda,
dva siva sokola,
dva vuka neukrotiva
urbana stupica sapela.
Nejake zube čelik povija,
a oči zelene beton posivljuje

Početak puta

Kroz draču te
milovalo sunce,
kroz vrime te pleća progurala,
kroz zore te

moji prsi nose zvoniman stada
u livade rosne.

...
iz svake suze
iljada bisera,
iz svake drače
sunčano pridvrače.

Bunjo dida moga

Tambure moga sela
pjesme davno dopjevane
još sviraju.
Kola se svela
po napuštenim stazama
još igraju.

Strgane žice tambure

Dok se kupaš od znoja i gnoja
mirišući po svelim travama,
ni ne pamtiš miris moga znoja
jer si vječno sama sa kravama.

Meditacije drvosječe

Krmpotić svoj lirski doživljaj izražava neobično izravno i iskreno, postižući taj dojam ejdnostavnosti i čistoće osjećaja smionim otkrivanjem svoje intime, usklikima, naivnim pitanjima, nježnim tepanjem. Kao da razgovara sam sa sobom ili s dragim prijateljem od kojega traži utjehu i podršku:

O Bože,
što sam te noćas sanjao?

San

O radosti,
ne trgaj mi tako strasno grudi!

Plava simfonija

Usahle obraze lišća
ovlaži jesen,
o jasene!

Sjećanje

Zavidim ti,
o ljepši od mene,
od mene divljiji . . .

Srndać

Oprosti kamene, što ljudski prljav
skrivam tvoju stamenu čistoću

Spoznana na kamenu

O ti što moje uznemiri more,
nikada nećeš potpuni odgovor dati

Križni put

Koliko nadanja treba
za jednu ljubav
za jednu malu, trenutačnu ljubav,
srce malo,
moje razočaranje?

Moje malo vrijeme

Suze u Krmpotičevim stihovima vrlo su često sredstvo izraza trenutaka slabosti i boli: Oplači druge drvene / na rani zemlje crvene (Tužaljka o jenu). Proboden tvojim rogovima / plačem suzama stida (Srndać). Jecaju li pastirske svirale / ili đeram škripi / u krošnjama / kad kipi nebeska pjena? (Pokora zanata), Život je moj sada krhko drvo, / lišće su mu tvoje vrele suze (Meditacije drvosječe), Blijedu koru bojam / znojem i suzama (Divota drveta). Plač djeteta / pred otajstvom sjena / traži toplu, / dragu ruku majke (Vir života). Vječno plakan, / nikada doplakan, / Od života zamućene oči / plaču javu u crnu ponjavu. / Tko će suzom napojiti travu? (Nikada).

Međutim, izdvajanje stihova u kojima pjesnik plače i jeca moglo bi nas dovesti do pogrešnog zaključka o sentimentalnosti kao jednom od glavnih obilježja u pjesnikovu raspoloženju. Suze su kod Krmpotića samo jedan najprirodnijih vidova izražavanja osjećaja i dokaz pjesnikove neposrednosti. I pitanja koja naviru kao bujica u plimi osjećaja također su natopljena bolom i nepomirenošću sa surovošću i prozaičnošću života. Pjesma »Moje malo vrijeme« izraziti je primjer jedne nježne razgoličenosti, jednog slabog trenutka nemoći i beznađa:

Ranjeno malo oko gleda
sumorni krov kućerka moga
i tvoje hladno, izgladnjelo krilo,
kućo trošna,
moja neimaštino!

Moje malo vrijeme

Suze i bol su, dakle, kod Krmpotića samo dio onih osjećaja koji su svojstveni svim ljudima svijeta, onih elementarnih osjećaja koji ne blijede i ne gasnu ni u ratu ni u miru, ni kod siromaha ni kod bogataša ni u modernom čovjeku ni u čovjeku davnih vremena. Za Krmpotića se na temelju takvih stihova ne može reći ni da je pesimist. On iz trenutaka slabosti traži i pronalazi izlaz u borbi i prkosu; poput svoje majke u pjesmi »Maja sanja«:

Oснаžена мојим
кртин корациман,
пркосећи небу,
моја мајка
унућице санја.

Majka sanja

Krmpotičev stih je samosvojan, raznolik i melodiozan. Kraj obilježja koja se provlače kroz većinu pjesama kao opće značajke Krmpotića pjesnika, kao neka stalnost, nešto što se odmah prepozna i veže uz određenu pjesničku osobnost, susrest ćemo kod Krmpotića i svježinu u pronalaženju slike, novost metafore, živ, iznenađan, neočekivan opis, igru glasova i boja:

Bijeli galeb u modrilu neba,
crven cvijet u crnoj svili kose
bijela bedra, bjelilo jedara

Plava simfonija

Osvježi noćas umorne pjezaže
raspucale u sušama duše,
kanjone što svoje vode traže,
i travke što se pri uzrastu guše.

Prosanjana sreća

Dva bijela labuda,
dva siva sokola,
dva vuka neukrotiva,
na ulici življenja
zebrama sapeta.

Početak puta

Bijela
pelenica snijega
srni,
djevici,
krvave suze otire.

Tužan doživljaj

Metafora nije zagušila Krmpotičeve stihove jer je jednostavna i jasna. Ona izravno stiže do naše vlastite intime pobuđujući u prvom redu naše osjećaje i ne zamaraajući nas odgonetavanjem svoga značenja.

Krmpotičevi su stihovi i u kompozicijskom pogledu vrlo uspješni. On snagom raspjevane slike veže našu pozornost, iznenadi nas odsječenim i upravo prodornim zaključivanjem početnog tona i skladnim razvijanjem slika. Osobita mu je snaga upravo u završnim stihovima početne strofe i zaključnoj slici. Ti su stihovi nešto poput udarca nožem ili kamenom, nešto poput konačnog osjećaja:

Užareno nebesko oko
kopljem zemlja probola.
Crveno,
modro,
zeleno ...
Tek sjena diši javom.
Opijen krvlju
beznačajni cvrčak
životu pjeva.

Čempres i ja

Stih Krmpotičevih pjesama građen je katkada klasično, izazivajući u ritmičkom pogledu asocijacije na naše starije pjesnike, npr.

Prošetaj malo kroz moju samoću,
uspavaj tugu valovima kose
dok čedno budem brodario noću
sanjama koje tvoje tijelo nose.

Prosanjana sreća

Parobrod spreman. — More se koleba,
posljednji plamen na zapadu trne.
Suton se rađa i s jesenjeg neba
polako pada na zidine crne.

Šantić: Hljeb

Nekada Krmpotić gradi melodiju pjesme pod utjecajem narodne poezije:

Zatuži tugom, jelene
ispod dolame zelene,
nek ječe silni lugovi,
kosmati tvoji drugovi.

Tužaljka o jelenu

A ti divojko šegljiva
zapni putašca do grla
da ti se dojke ne vide
da mene želja ne bude

Narodna lirski pjesma:
A ti divojko šegljiva
(Pet st. hrv. knj., knj. 23, str. 32)

Ali, osnovni dojam u vezi sa strukturom stiha nije ni epigonstvo ni imitacija, ni nemoć oblikovanja vlastitog stiha. Krmpotić stih gradi neobično lagano, čas vezan i rimovan, čas slobodan, a često kombiniran. Rečenica mu je melodiozna i individualna, mekana i skladna, funkcionalna.

Dajući u nekoliko rečenica sažeto bit Krmpotića kao pjesnika prof. Mirko Todorčić iznio je o njemu u »Bilješki o autoru« nekoliko izvrsnih opažanja. Uočio mu je kao nedostatak pomanjkanje sublimiranih osjećaja u pjesmama u kojima se bavi opće ljudskim problemima, pribjegavajući »retoričnosti i deskripciji, što umanjuje impresiju«. Ova bi se primjedba mogla prihvatiti uz nadopunu da Krmpotić daleko rjeđe uzima kao motiv neku općeljudsku temu koja ne bi bila čvrsta urasla u konkretnu sredinu i čvrsto povezana s konkretnim vremenom i konkretnim ljudima. U prvom su planu njegove pjesme pune tople ljubavi i u njima je Krmpotić zreo, izgrađen i originalan pjesnik.

Zlata Derossi